

Församlingssången i Guds hus.

Fortsättning av artikeln »Sången i Guds hus» i föregående nummer.

Det kanske ock borde sägas ett ord om den sångarglädje, som allmänneligen grep omkring sig i Luthers och hans efterföljares dagar, så att vi verkligen förstå, att talet om den sjungande kyrkan denna tid ej är ett tomt ord.

R. Norén skriver härom i tidskr. Kyrkosången 1904: »Det sjöngs ymnigt över allt i skolor och kyrkor, vid furstehoven och i adelsborgarna, i bildade borgerliga familjekretsar och i allmänna folklivet. Förutom otaliga sångböcker hade denna tid rent av en levande »musikpress». Lekare och pipare (die fahrenden Spielleute), dessa från medeltiden ännu kvarlevande, musicerande och vissjungande, men framför allt tiggande vagabonder, som kringsvärdade stad och land; lärdomsskolornas fattiga »kurrendaner», som i städer och bondbyar, i ur och skur för var mans dörr både på latin och modersmål sjöngo ihop sitt knappa levebröd; hantverksskråens nomadiserande lärlingar och gesäller, som ofta voro duktiga vissångare och, för stolta att tigga, under sina resor uppehöll sig med sång samt äntligen de tornspelande stadszinkenisternas hedervärda borgarskrå — dessa voro den tidens levande musikpress, som i den lutherska reformationens historia spelade en ej oviktig roll. Det var huvudsakligen genom dessas förmedling, som de nya lutherska kyrkovisorna flögo världen kring och med begärelse hördes och lärdes utantill av det efter evangelium hungrande, ej läskunniga folket.» —

Ett utmärkande drag för dessa kyrkovisor var ej blott den saft och

kraft, som låg i de kärnfulla melodierna, utan ej minst den stundom livliga rytmen. Melodien uppfattas och uppskattas blott av den musikaliske d. v. s. den med gehör utrustade, men rytmen vädjar till alla människor. Det rytmiska sinnet ligger också i vår natur. Man tänke på hjärtats och pulsens regelmässiga gång, på den regelbundna in- och utandningen, på benens och armar- nas taktmässiga rörelser, när vi gå, på den automatiska precisionen vid knäppandet av en rad knappar m. m., m. a. o. det finns en drift hos oss att uppdelade våra funktioner i noga avmätta och regelbundet växlande rörelser, en drift, som bottnar i »människans egna fysiologiska livsprocesser»¹.

Det är härtill, som det rytmiska i sången anknyter sig. All gemensam sång sammanhålles genom dess rytmik. Men de gamla kyrkovisorna hade en mycket kraftigt utpräglad rytm, stundom jämn, men ofta ojämn och ganska växlingsrik. Detta meddelade åt sången en viss friskhet och livfullhet, och därför har det särskilt genom sällskapet K. S. V:s strävanden arbetats på att åt gudstjänsten återbörda våra gamla psalmmelodier i sin ursprungliga rytmiska form. Det har också lyckats att få in åtskilliga sådana melodier i vår nya koralbok, så att strävandena i detta avseende ha icke varit förgäves.

Psalmsången utfördes under hela 1500-talet och ända fram på 1600-talet utan orgelackompagnement. Först 1636 är bestämt betygat genom organisten Teophilus Stade i Nürnberg, att orgeln börjat brukas

¹ Se prof. Cederschiölds intressanta arbete: Rytmens trollmakt.

vid församlingens sång. Ehuru orglarna på Luthers tid hade fullständig skala och voro försedda med flera register samt pedal, användes de dock blott till att preludiera, interludiera, ledsaga figuralsången samt alternera med kören i delar av mässan. Den rytmiskt utpräglade psalmsången torde ej ha velat ställa sig under orgelinstrumentets herradöme. Det senares allbekanta brist på rytmik försvårade en sådan anordning. Men i den mån orglar mer och mer kommo till bruk vid gudstjänsterna, togo de så småningom övermakten och blevo på grund av sin rytmlöshet en viktig anledning till att utjämna de gamla rytmiska koralerna, såsom de förekomma i koralböckerna från 1800-talets början¹. I kyrkoförfallets tid, då kyrkobesöken avtogo, sjunker församlingssången ned till viskande toner här och var, och orgeln spelar ensam.

Vi få dock ej skylla församlingssångens utdöende enbart på orgeln. Fattar den senare sin uppgift i detta till synes omaka äktenskap: ej att dominera utan att ledsaga församlingssången, kunna dessa två trivas ganska bra tillsammans. Församlingen förlämnar åt sången den oundgängliga rytmen, orgeln riktar den ensamt gående sångstämman hos de sjungande med harmoniernas välljud och liksom binder allt tillsammans. Nej, frågan att få till stånd en kraftig och livfull församlingssång löses ej enbart genom frågeställningen rytmisk—utjämnad. Det har K. S. V. fått lära, då erfarenheten fick tala sitt omutliga språk.

Denna mycket omdebatterade fråga synes mig ej blott såsom en musikalisk taktfråga, utan den bottnar i det psykologiska och djupast

sett i det religiösa. Utrymmet medger blott några antydningar. Det är ej antalet sångkunniga gudstjänstbesökare, som är det psykologiskt avgörande. I en domkyrka kunna hundratals närvarande tåga vid även kända psalmmelodier, men i en krets av några tiotal kan det vara livlig, kraftfull sång. Låt oss fråga: var sjunges det i det religiösa Sverige? Jo, t. ex. där gammaldags kyrklighet råder, i friförsamlingarnas bönhus och kapell, på de kyrkliga mötena — och varför? Där finnes vad som ej fanns i den som exempel antagna stora domkyrkan — *inre solidaritet*. Man kan uttala såsom en livslag, att *samhörighetskänslan hos det sjungande subjektet (församlingen) går alltid parallelt med lusten att sjunga*.

Så är det även på andra områden, när en mäktig idé framkallar en folkrörelse. I franska revolutionen sjöngs marseljäsen med liv och lust av massorna. I vår tids arbetarrörelse har man sjungit Arbetets söner, Internationalen m. m. Idén födde sammanslutning, sammanslutningen födde sång. Sången var det, som stundom bröt isen. Det vore kanske för djärvt att påstå att utan marseljäsen hade revolutionen fått ett annat förlopp, men visst är att utan den bärande frihetsidén hade aldrig marseljäsen blivit vad den blev.

Så även på det religiösa livets område. Kristi församling är Kristi kropp. Får jag lekamligen kämpa såsom under en strid, eggas motståndet till förnyade kraftansträngningar. Mottar jag ett hugg och blir sårad, avlockar det kanske ett smärterop. När Kristi församling, som är hans kropp, genomlever allvarliga brytningstider, kamptider för värn av omfattade på nytt i för-

¹ Se närmare om anledningarna härtill i P. Nodermanns Studier i Svensk Hymnologi, sid. 52 ff.

grunden framskjutna förut förbisedda sanningar, eggas den av motståndet att kämpa som för livet. Får den hugg och blir sårad, avger den ett rop, fastän det här får ett estetiskt uttryck, nämligen i sångens toner. Därför bliva alltid reformationstider, väckelsetider, som alltid äro kamptider, sångtider par préférence. Det musikaliskt-rytmiska är ytan, det psykologiska (solidaritetskänslans beskaffenhet) ligger djupare, allra djupast ligger den bärande idéen, här den nyvordna religiösa idéen, utan tvivel livets starkaste makt.

När denna för en till sång i Guds hus samlad menighet bärande idé är utan aktuellt intresse för de församlade, är solidariteten svag och sången knappast hörbar. Men om idéen vaknar till liv och griper de församlade, växer solidaritetskänslan, och sången ljuder frisk och stark. Stora tider i Guds kyrka föder spontant ny sång men kallar ock till liv livsduglig sång ur dess kanske hundraåriga grav, och den gamla sången ljuder jämsides med den nya, som vore den ej född för hundra år sedan utan som hade den tillkommit i går och verkar så ny och frisk, som hade bläcket ännu ej hunnit torka in.

När uppenbarelsboken lånar sina bilder av det eviga livets härlighet från sången och musiken i Guds hus, ligger måhända något mera där bakom än ett allmänt uttryck för den eviga glädjen, som är besläktad med den tjusning, vi erfara vid sångens och musikens toner. Den oändliga rikedom på uttrycksmedel, som sången och musiken i allmänhet, ja även sången i Guds hus besitter, som likt underbart skiftande scenerier avteckna sig för vårt inre öga, låter oss ana hela den oändliga rikedom av upplevelser, som det eviga livet bär i sitt sköte. Bilden tillåter oss ju inga närmare jämförelser med en värld, vars särskilda förhållanden äro oss fullkomligt obekanta. Men alla dessa väsenddrag hos sången i dess olika arter skola helt visst hava sin motsvarighet i härlighetens rike, där de icke skola framträda såsom söndrade motsatser utan i harmonisk enhet med varandra samverka till Guds och Lammets lov. Den eviga världen är utan tvivel oändligt mångskiftande rik, likasom sången i Guds hus inom sig bär en oändligt mångskiftande rikedom. Även på detta sätt torde bild och verklighet motsvara varandra.

F. M. Allard.

Enhetlighet och stil, särskilt med tanke på mässmusiken¹.

Under de senaste åren har ofta framhållits vikten av att de olika gudstjänstliga musikmomenten stå i ett stilrent förhållande till varandra. Å andra sidan har det även framhållits svårigheten att vid ett så pass mångfaldigt material med

vitt skilda uppgifter få till stånd denna enhetlighet i karaktär och stil.

Vad nu först koralen beträffar, så beror dess anpassning till den karaktär, som den speciella helldagen fordrar, i första hand på predi-

¹ Ehuru red. på väsentliga punkter ej delar de åsikter, som framföras av författaren till denna artikel, har red. ej velat förvägra den plats. Detta viktiga problem kommer senare att ytterligare upptagas till behandling.

Red.